

Conditie voor een grotere rol van energiecoöperaties in hernieuwbare elektriciteitsopwekking

Hans Elzenga en Anne Marieke Schwencke

Nederland heeft inmiddels ongeveer 150 energiecoöperaties, waaronder 15 ervaren windcoöperaties die al een jaar of 25 bestaan. Voor het overige deel gaat het om coöperaties die pas enkele jaren bestaan (maximaal 8 jaar) en die zich nu nog vooral richten op dienstverlenende activiteiten, zoals collectieve inkoopacties van zonnepanelen, wijkacties rond energiebesparing en het doorleveren van hernieuwbare energie. Steeds meer coöperaties gaan zich nu ook richten op het realiseren van grotere collectieve zon- en windprojecten, maar vooralsnog is hun aandeel in de nationale hernieuwbare elektriciteitsproductie beperkt. Dit artikel brengt in kaart in hoeverre aan de condities wordt voldaan om dit aandeel in de nabije toekomst te laten toenemen. Alles overziend kan de voorzichtige conclusie zijn dat de condities voor energiecoöperaties gunstig genoeg zijn om op termijn een groter aandeel in de hernieuwbare elektriciteitsopwekking te krijgen dan nu het geval is.

1 Inleiding

Opkomst energiecoöperaties. In Nederland tinnert een toenemend aantal energiecoöperaties hard aan de weg om het energiegebruik en de energievoorziening binnen hun dorp, wijk of eiland te verduurzamen. Hoewel de sterke groei vooral de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden zijn energiecoöperaties geen volledig nieuw verschijnsel: eind jaren 80 waren burgers al bezig om in coöperatief verband windmolens te exploiteren en te financieren. Ongeveer 15 van deze eerste generatie windcoöperaties zijn nog steeds actief. Vanaf 2007 komt een tweede golf coöperaties op gang: TexelEnergie gaat als eerste van start en wordt snel gevolgd door andere initiatieven. Momenteel zijn in vrijwel elke gemeente groepen burgers actief met energie. Van de naar schatting 500 energie-initiatieven hebben er 150 een energiecoöperatie in juridische zin opgericht; het overige deel bestaat uit informele groepen en dorpsverenigingen. In een recent rapport van de auteurs over energiecoöperaties wordt een overzicht gegeven van de ongeveer 110 coöperaties die begin 2014 actief waren (Elzenga en Schwencke 2014).

Actuele ontwikkelingen en lokale rol. De meeste energie-initiatieven en -coöperaties beginnen klein, met het organiseren van collectieve inkoopacties van zonnepanelen en wijkacties rond energiebesparing, het aanbieden van energie- en warmtescans, het bemensen van een energieloket voor de gemeente en/of het doorleveren van energie. De laatste jaren neemt het aantal coöperaties dat zich (ook) gaat richten op het realiseren van grotere collectieve zon- en windprojecten toe. Er wordt een proces in gang gezet van dienstverlenende naar energieproducerende coöperaties. De coöperaties beogen dat het geld dat huishoudens voor hun energierekening betalen (jaarlijks circa 1800 euro) binnen de eigen gemeenschap blijft en niet meer wegvloeit naar een energieleverancier van buiten de gemeenschap. Met de opbrengsten wil men investeren in nieuwe energieprojecten en lokale publieke voorzieningen, en daardoor de lokale economie en sociale cohesie versterken. Daarin onderscheiden ze zich van commerciële – ook de groene – aanbieders van energie.

Aandeel in duurzame energievoorziening en randvoorwaarden voor verdere groei. Vooralsnog is het aandeel van energiecoöperaties in de duurzame energievoorziening beperkt: ongeveer 3% van de huidige 2700 megawatt windvermogen op land is in coöperatief beheer. Het aandeel coöperatieve zon in de naar schatting 1000 megawatt piekvermogen die momenteel geïnstalleerd is, is waarschijnlijk nog kleiner; het gaat nu nog vooral om systemen op daken van individuele huiseigenaren. Naar onze mening moet minimaal aan vier condities worden voldaan om het aandeel in de toekomst te kunnen laten toenemen:

- er moet een rendabel verdienmodel zijn;
- er moet voldoende investeringskapitaal zijn;
- er moet draagvlak zijn bij de lokale bevolking en politiek;
- er moet een duurzame organisatie zijn voor het realiseren en beheren van productie-installaties.

De Duitse casus laat zien dat het aantal coöperaties en hun aandeel in de hernieuwbare energieproductie sterk kunnen toenemen als aan deze condities – en dan met name het rendabele verdienmodel – wordt voldaan. Mede door de ruimhartige financiële ondersteuning voor zon en wind groeide het aantal coöperaties daar tussen 2006 en 2012 van 50 naar 754 (Boontje 2014). Van deze coöperaties investeerden er 431 in zonnecentrales, 177 in biomassa voor warmtenetten en 49 in windenergie. Het aandeel van energiecoöperaties in het opgestelde vermogen voor hernieuwbare energieproductie bedroeg in 2012 ruim 9% (Trendresearch 2013).

Dit artikel analyseert nu verder aan de hand van de vier genoemde condities in hoeverre een dergelijk aandeel op termijn ook in Nederland binnen bereik kan liggen.

2 Rendabel verdienmodel

Zon en wind duurder dan fossiel. De productie van zonne- en windstroom is vooralsnog duurder dan die van fossiele elektriciteit. Voor stroom die opgewekt wordt in een zonnecentrale is het verschil in kostprijs minimaal 10 cent per kilowattuur, voor windstroom uit een windpark is dat - afhankelijk van de gemiddelde windsterkte op een locatie - 3,5 tot 6 cent per kilowattuur (ECN 2014).¹ Om de productie van hernieuwbare energie te stimuleren zijn meerdere stimuleringsregelingen in het leven geroepen.

De postcoderoos. Een specifiek op coöperaties en VvE's gerichte regeling is de zogenoemde postcoderoosregeling. Deze regeling bestaat sinds januari 2014 en biedt leden van coöperaties en VvE's die financieel participeren in een zonnecentrale of windmolen een korting van 9,1 cent per kilowattuur (inclusief btw) op de energiebelasting op hun deel van de geproduceerde stroom. Voorwaarde is dat de leden in hetzelfde of in een direct aangrenzend viercijferig postcodegebied wonen als waarin de installatie zich bevindt. In principe zouden coöperaties vooral voor zonnecentrales gebruik willen maken van de regeling, maar voor velen is de korting onvoldoende voor een rendabele *business case*. Op dit moment komen dit soort projecten alleen van de grond door de actieve inzet van vrijwilligers, gratis dakgebruik en actieve steun van gemeenten. Het magere verdienmodel is de belangrijkste reden dat veel coöperaties in 2014 voor zonprojecten uiteindelijk zijn uitgeweken naar de Stimuleringsregeling Duurzame Energie, kortweg de SDE+-regeling. Deze regeling is voor alle partijen toegankelijk.

SDE+. De SDE+-regeling heeft een gefaseerde openstelling, waarbij het basisbedrag² in de eerste fase 7 cent per kilowattuur bedraagt, en bij elke volgende fase met 1 cent per kilowattuur oploopt tot uiteindelijk 15 cent per kilowattuur. Wind op land in windrijke gebieden is al rendabel in de eerste fase: per megawatt opgesteld vermogen kunnen de netto-inkomsten tienduizenden euro's per jaar zijn. Zonprojecten zijn daarentegen pas rendabel in de laatste fase van de SDE+-regeling.³ Daarbij bestaat het risico dat het budget inmiddels zover is uitgeput dat niet alle aanvragen gehonoreerd kunnen worden. In 2014 zijn in de laatste fase totaal 3552 aanvragen voor zonnecentrales ingediend, waarmee het beschikbare budget van 3,5 miljard euro met 1,6 miljard euro werd overtekend. Het is nog afwachten of het budget in 2015 – wederom 3,5 miljard euro – wel toereikend zal

¹ De genoemde bedragen gelden voor een zonnecentrale van 100 kilowatt en een windpark van 50 megawatt.

² Het basisbedrag wordt nog gecorrigeerd met de stroomprijs op de groothandelsmarkt. De feitelijk subsidie is dus ongeveer 4 cent/kWh lager dan het basisbedrag.

³ In 2015 geldt in de fase voor zon-PV een basisbedrag van 14,1 cent per kilowattuur. Om in aanmerking te komen voor SDE+-subsidie moeten projecten groter zijn dan 15 kilowatt piekvermogen en een grootverbruikersaansluiting hebben (minimaal 3 maal 80 ampère).

zijn voor alle aanvragen. Vooral het feit dat bij- en meestook in bestaande en nieuwe kolencentrales subsidiabel zijn geworden zorgt voor een onzekere factor. Potentieel ligt daar een enorme budgetclaim, maar vooralsnog is niet duidelijk hoe groot die in de praktijk zal zijn.

3 Voldoende investeringskapitaal

Investeringskosten wind en zon. Bij windenergie bedragen de investeringskosten voor de daadwerkelijke bouw ongeveer 1,3 miljoen euro per megawatt, en die voor alle voorbereidende werkzaamheden (zoals onderzoeken en eventueel rechtszaken) al gauw enkele honderdduizenden euro's. Bij zon bedraagt de benodigde investering voor een centrale van 100 kilowatt circa 100.000 euro (ECN 2014). Om voor SDE+-subsidie in aanmerking te komen moeten aanvragers kunnen aantonen dat ze over het benodigde vermogen beschikken om de investeringen te doen.⁴ Het coöperatieve model gaat daarbij uit van een aanzienlijk inbreng van eigen vermogen door de leden van de coöperatie, meestal in de vorm van een lening van de leden aan de coöperatie. Een ervaren windcoöperatie als Deltawind (met 1600 leden) heeft haar 21 windturbines met een waarde van 10 miljoen euro grotendeels gefinancierd met leningen van de leden, maar de meeste jonge coöperaties hebben slechts weinig leden en ook verder weinig eigen vermogen. Met nieuwe, aantrekkelijke zon- en windprojecten zijn ze druk bezig om nieuwe leden én kapitaal aan te trekken. De coöperaties spelen hiermee een belangrijke rol in het mobiliseren van burgerkapitaal voor de energietransitie, geld dat anders misschien op de spaarrekening was blijven staan.

Crowdfunding. Een trend is dat coöperaties samenwerking zoeken met zogenoemde crowdfundingplatforms die zich specialiseren in financiering van duurzame energieproductie.⁵ De Windcentrale was de eerste die in 2011 via crowdfunding bestaande windmolens ging aankopen. Inmiddels zijn ruim 15.000 huishoudens samen eigenaar van in totaal 9 windmolens. Ook zonneprojecten worden in toenemende mate geheel of gedeeltelijk via crowdfunding gefinancierd. In het tekstkader wordt een aantal voorbeelden gegeven. Overigens zijn niet alle gecrowdfunde projecten ingericht volgens een coöperatief model. Soms gaat het puur om financiële participatie zonder dat de crowdfunder lid wordt van de coöperatie. Er zijn op dit moment meerdere collectieve financierings- en zeggenschapsconstructies in ontwikkeling.

⁴ <http://www.ekwadraat.com/kennisbank/subsidie/sde-2015/>: Projecten die minder dan 20% eigen vermogen kunnen inbrengen dienen een verklaring van de beoogde financier mee te sturen. In deze verklaring moet staan dat de beoogde financier bereid is te financieren in geval van een positieve SDE+ beschikking;

⁵ Voorbeelden zijn Duurzaam Investeren van Yard Energy, OnePlanetCrowd en GreenCrowd. Ook het beleggingsfonds Meewind voor wind op zee is feitelijk een crowdfundingplatform.

Enkele zonneparken die met crowdfunding worden gefinancierd.

ZonneWijde uit Breda, een samenwerkingsproject van een lokale energiecoöperatie (BredaDuurSaam), een projectontwikkelaar en het crowdfundingplatform Zonnepanelendelen, gaat vlakbij de A16 een zonnepark van 7000 panelen realiseren. Daarmee is een investering van 3 miljoen euro gemoeid, waarvan de helft via crowdfunding zou moeten worden opgebracht. Volgens de website van de Zonnewijde is het rendement bij de huidige stroomprijzen naar verwachting gemiddeld 4,0 %, maar kan dit oplopen tot 6,0% per jaar. Het project gaat van start als er 750.000 euro is opgehaald; op 17 april 2015 is dat bedrag gerealiseerd. Andere projecten die op dit moment al voldoende geld hebben opgehaald om van start te kunnen gaan zijn het zonnepark op Ameland van de Amelander Energiecoöperatie, Eneco en de gemeente Ameland (24.000 panelen, 6 megawatt piekvermogen), Blixembosch van Morgen Groene Energie in Eindhoven (228 panelen, ongeveer 50 kilowatt piekvermogen), de centrale van coöperatie DE Ramplaan op de Fablohal in Haarlem (1500 panelen, 400 kilowatt piekvermogen) en de centrale van de EigenWijkse Energiecoöperatie op een oude steenfabriek in Wijk bij Duurstede (505 panelen, 130 kilowatt piekvermogen).

Grote projecten: vreemd vermogen. Bij echt grote projecten zal naast eigen coöperatief vermogen vaak ook vreemd vermogen aangetrokken moeten worden, dus een lening van een bank of andere kredietvertrekker. Voor bijvoorbeeld het windpark van 100 megawatt op de Krammersluizen van Deltawind en Zeeuwind zal 10-30% van de vereiste investering van 200 miljoen euro ingebracht worden door leden en externe financiers, en de rest door de bank. Als een energiecoöperatie bij een commerciële bank een lening aanvraagt om een project te financieren, wil deze maximale zekerheid hebben dat het uitgeleende geld uiteindelijk met rente wordt terugbetaald. Banken zijn bereid om wind- en zonprojecten grotendeels te financieren, op voorwaarde dat de vergunningen definitief zijn en SDE+-subsidie is toegezegd. Ze eisen meestal ook het pandrecht: dat is het recht om eigendommen van de kredietnemer te executeren en diens vorderingen op derden over te nemen als deze niet aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen. Vanwege het grote risico dat een gepland project, waarvoor vergunningen en SDE+-beschikking nog niet zijn afgegeven, uiteindelijk niet kan doorgaan, zijn banken meestal niet bereid om ook de (aanzienlijke) voorbereidingskosten te financieren.

Een andere voorwaarde voor een bank om krediet te verstrekken is dat de aanvrager een stabiele organisatie is. Omdat veel energiecoöperaties pas kort geleden zijn opgericht en nog nauwelijks een *track record* hebben, kunnen banken vaak moeilijk inschatten of de coöperatie gedurende de looptijd van een lening zal blijven bestaan. Daarbij speelt mee dat de meeste energiecoöperaties uit vrijwilligers bestaan. Als de coöperatie van plan is om zelf eigenaar van de te financieren installatie te worden, stelt de bank in ieder geval als eis dat er geld (of leencapaciteit) achter de hand is om het onderhoud en beheer van de installatie uit te (laten) voeren. Als een coöperatie een zogeheten uitgesloten aansprakelijkheid

(UA) heeft – en veel coöperaties hebben dat –, vormt dat een extra complicerende factor. Deze constructie geeft de leden de zekerheid dat zij niet persoonlijk aansprakelijk kunnen worden gesteld voor eventuele verliezen van de coöperatie; voor de bank biedt dit juist minder zekerheid dat de lening ook wordt terugbetaald als het project waarvoor de lening is verstrekt, mislukt.

Als een coöperatie er in slaagt om geld bij de bank te lenen heeft dat wel een prijs. Omdat banken alle zekerheden verlangen, hebben de overige financiers alle risico's. Daarom zullen zij een hoge risico-opslag hanteren: in de praktijk ligt het rentetarief voor dergelijke achtergestelde leningen rond de 10%. Met zulke hoge rentelasten blijft minder geld over voor nieuwe investeringen en voor sociale projecten.

4 Draagvlak onder lokale bevolking en politiek

Knelpunt wind: gebrek aan draagvlak. Voor windprojecten is gebrek aan maatschappelijk draagvlak een belangrijk knelpunt. Op papier zijn energiecoöperaties een geëigende partij om hieraan een positieve wending te geven, aangezien zij een netwerk hebben in de lokale gemeenschap en - anders dan commerciële ontwikkelaars – als missie hebben om die mee te laten profiteren van de inkomsten uit de windmolens. In diverse regio's zetten coöperaties zich dan ook actief in om samen met de gemeenten en provincie windprojecten te realiseren. Ze zetten daarbij in op het binnen de gemeenschap houden van de windbaten, bijvoorbeeld door financiële participatie, mede-eigenaarschap of met een windfonds voor de gemeenschap voor bijvoorbeeld een buurthuis of voetbalvereniging.⁶

In de praktijk blijkt de inzet van een lokale energiecoöperatie echter geen garantie te bieden dat het met het draagvlak wel goed komt. De intentie om de revenuen ten goede te laten komen aan de lokale gemeenschap overtuigt lang niet altijd, en wordt soms zelfs bestempeld als omkoping. De Utrechtse coöperatie Energie-U heeft aan den lijve ervaren hoe fel – en hoe persoonlijk – de weerstand van omwonenden kan zijn. Op uitnodiging van de gemeente hebben zij twee jaar aan een windproject op het industrieterrein Lage Weide gewerkt, maar dit is vanwege krachtig lokaal verzet uiteindelijk door de gemeenteraad afgeblazen. Energie-U had er toen al veel tijd en geld ingestoken. In de gemeente Houten heeft coöperatie UWind met vergelijkbare tegenstand te maken gehad, maar is het project uiteindelijk wel gerealiseerd. De expliciete en consequente steun van de gemeenteraad heeft hier mogelijk het verschil gemaakt.

⁶ Bijvoorbeeld bij het eerder genoemde windpark op de Krammersluizen zullen Deltawind en Zeeuwind 0,50 euro per opgewekte megawattuur in een windfonds doneren. Een deel is bestemd voor omwonenden: zij ontvangen een tegemoetkoming in de stroomrekening als ze kiezen voor groene stroom. Het overige deel wordt gelijkelijk verdeeld over duurzame projecten in de drie omliggende gemeenten: Tholen, Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland (<http://www.windparkkrammer.nl/windfonds-krammer/>).

Rol van gemeenten bij windprojecten. In zijn algemeenheid geldt dat gemeenten onderling sterk kunnen verschillen in hun visie op de wenselijkheid van windenergie binnen hun grenzen. Veel gemeenten hebben weliswaar dermate ambitieuze klimaatdoelstellingen dat die alleen met inzet van windenergie gerealiseerd kunnen worden, maar schrikken terug voor concrete windprojecten. Daartoe ontbreekt momenteel voor gemeenten ook een echte *incentive*. In het kader van de Structuurvisie Wind op Land hebben de provincies taakstellingen gekregen die samen optellen tot de landelijk doelstelling van 6000 megawatt in 2020, maar deze zijn niet doorvertaald naar gemeenten. Bij ontstentenis van afrekenbare taakstellingen zouden inkomsten uit de onroerendzaakbelasting (OZB) een stimulans kunnen zijn voor gemeenten om mee te werken aan windprojecten. Maar omdat de bijdrage uit het gemeentefonds als gevolg van deze inkomsten wordt verlaagd, houden gemeenten netto ongeveer slechts 33% over. Kortom, gemeenten hebben dus geen verplichting om windenergie binnen hun grenzen te realiseren, en worden er in financiële zin matig voor beloond.

Zon: vooralsnog positief imago. Anders dan bij windenergie staan de meeste mensen en gemeenten vooralsnog positief tegenover zonne-energie in de eigen leefomgeving. Daarbij geldt echter de kanttekening dat zonnepanelen in Nederland nu nog vooral op daken van woningen en gebouwen zijn geïnstalleerd, en dat er nog weinig grondgebonden parken van meerdere hectaren zijn. Uit gegevens van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) blijkt dat er momenteel op 28 plekken plannen zijn voor dergelijke parken, waaronder een groot park van 38 voetbalvelden in Emmen, een park van 52 voetbalvelden bij Schiphol en een park van 15 voetbalvelden in Ameland. Dat komt onder meer doordat veel gemeenten bedrijventerreinen hebben ontwikkeld waar onvoldoende vraag naar is. Gemeenten zoeken daarom een nieuwe bestemming voor de grond. Experts voorzien dat deze ontwikkeling er toe kan leiden dat het draagvlak voor zonne-energie onder de bevolking afneemt. “Het mag geen vervanging worden voor zonnepanelen op daken en gevels”, zegt Wim Sinke, hoogleraar en expert zonne-energie bij Energieonderzoek Centrum Nederland in Petten. “Want in een dichtbevolkt land als Nederland met weinig vrije ruimte valt het niet uit te leggen dat je lege daken en volle akkers hebt” (NOS 2015).

5 Duurzame en professionele organisatie

Complexe projecten. Het verwezenlijken van wind- en zonprojecten is complex en vraagt om veel expertise, tijd en doorzettingsvermogen. De doorlooptijden zijn lang en er moeten flinke aanloopkosten worden gemaakt voor onderzoeken, inspraakprocedures en mogelijk ook voor rechtszaken. Eenmaal gerealiseerd moeten de installaties 15 jaar of langer beheerd worden. Het ligt voor de hand dat alleen organisaties die voldoende continuïteit en professionaliteit hebben hiertoe in

staat zijn. Voor coöperaties die volledig uit vrijwilligers bestaan en het volledig alleen willen doen zijn dergelijke projecten te groot.

Samenwerking met ervaren partijen. De windcoöperaties van het eerste uur hebben weliswaar laten zien dat het mogelijk is op eigen kracht een stabiele en professionele coöperatieve organisatie op te bouwen⁷, maar hebben daar 25 jaar over gedaan. De energiecoöperaties uit de tweede golf bestaan pas maximaal 8 jaar (sinds 2007), en zullen niet altijd het geduld en uithoudingsvermogen hebben om langs organische weg uit te groeien tot een organisatie met voldoende professionaliteit en continuïteit om grote productie-installaties te kunnen realiseren en beheren. Steeds meer jonge coöperaties zoeken daarom samenwerking met ervaren, kapitaalkrachtige projectontwikkelaar en energiebedrijven. Die hebben daar op hun beurt belang bij, omdat coöperaties vaak belangrijk voorbereidend werk verrichten. Ze zoeken een geschikte locatie, maken de geesten bij de gemeente rijp, onderhandelen met de dak- of grondeigenaar en mobiliseren omwonenden voor collectieve financiering. Zoals gezegd wordt voor dat laatste steeds vaker samenwerking gezocht met crowdfundingplatforms.

Volgens Zwang(2015) zijn de succesvolle lokale duurzame-energieprojecten van nu alle projecten waarbij professionele partijen betrokken zijn. Zo werken Morgen Groene Energie en DE Ramplaan samen met Qurrent, ZonneWIJde Breda met Zonnepanelendelen en Greenchoice, en de Amelander Energiecoöperatie met Eneco. Ook het eerder genoemde windproject in Houten was zonder de deskundigheid en diepe zakken van Eneco waarschijnlijk niet tot stand gekomen.

6 Conclusies

In de inleiding is de vraag gesteld in hoeverre in Nederland wordt voldaan aan de condities waaronder de bijdrage van energiecoöperaties aan de productie van zonne- en windstroom in de toekomst kan toenemen. Alvorens daarover een samenvattende conclusie te trekken worden de bevindingen per conditie kort gerecapituleerd.

Rendabel verdienmodel. Aan de eerste conditie – een rendabel verdienmodel – wordt door de speciaal voor coöperaties en VvE's in het leven geroepen postcoderoosregeling tot nog toe niet voldaan. Hier biedt de SDE+-subsidieregeling echter soelaas, mits men er in slaagt de subsidie daadwerkelijk in de wacht te slepen. Daarbij is grote concurrentie van andere, niet-coöperatieve partijen. In 2014 was het beschikbare budget onvoldoende om alle aanvragen voor zonnecentrales positief te beschikken. In 2015 is het onzeker hoe groot de claims

⁷ Deltawind, bijvoorbeeld, heeft 5 betaalde krachten in dienst die zorgen voor onderhoud, beheer en ontwikkeling van nieuwe projecten.

voor bij- en meestook in kolencentrales zullen zijn, en hoeveel budget er overblijft in de laatste fase.

Financiering. Dankzij de SDE+-subsidie kunnen coöperaties voor burgers een voldoende aantrekkelijk rendement bieden om hen te verleiden via crowdfunding in wind- en zonprojecten te participeren. Coöperaties hebben daarbij waarschijnlijk een grotere ‘gunfactor’ dan commerciële partijen. Voor het in stand houden van crowdfunding als financieringsbron is het wel zaak dat de beloofde rendementen daadwerkelijk worden gerealiseerd. Bij echt grote projecten zullen energiecoöperaties naast een banklening meestal ook achtergestelde leningen met externe financiers moeten afsluiten. Vanwege de hoge rentelasten voor achtergestelde leningen hebben coöperaties hogere kosten dan projectontwikkelaars met veel eigen vermogen.

Draagvlak. Voor het creëren van draagvlak voor windprojecten – en mogelijk op termijn ook voor grondgebonden zonneparken – lijkt een noodzakelijke voorwaarde te zijn dat de omwonenden financieel mee profiteren. Het steekt als alleen de grondeigenaar de lusten heeft en de omwonenden alleen de lasten. Aangezien de meeste coöperaties expliciet als doelstelling hebben om revenuen ten goede te laten komen aan de lokale gemeenschap zijn zij op papier een geëigende partij om het lokale draagvlak te bevorderen. In de praktijk blijkt het echter geen vanzelfsprekendheid te zijn dat energiecoöperaties daardoor op meer goodwill kunnen rekenen. Soms is het tegendeel het geval. Mede vanwege het (vooral nog) grotere draagvlak richten veel coöperaties zich liever op zon-PV dan op wind. Dit heeft wel als nadeel dat zonneparken per kilowattuur aanzienlijk meer subsidie nodig hebben, en er een veel groter oppervlak nodig is om dezelfde stroomopbrengst te krijgen dan bij wind.⁸

Continuïteit en professionaliteit. We hebben laten zien dat het jaren duurt om langs organische weg en op eigen kracht tot een organisatie met voldoende continuïteit en professionaliteit uit te groeien, en dat veel jonge coöperaties die zon- of windprojecten willen realiseren daarom samenwerkingsverbanden aangaan met professionele c.q. commerciële partijen. Daarbij is een relevante vraag in hoeverre de coöperatieve doelstelling om de lokale economie te versterken in gevaar komt. Commercieel opererende partijen zullen de revenuen vooral aan hun aandeelhouders uitkeren. Het is voor coöperaties de kunst om het optimale compromis te vinden tussen professionele slagkracht en de coöperatieve missie.

Samenvattend. Alles overziend kan de voorzichtige conclusie zijn dat de condities voor energiecoöperaties gunstig genoeg zijn om op termijn een groter aandeel in de hernieuwbare elektriciteitsopwekking te krijgen dan nu het geval is. Of het in

⁸ Om de stroomproductie van een windmolen van 1 megawatt te vervangen door productie met zonnepanelen, is een zonnepark van ruim 4 hectare nodig.

Duitsland gerealiseerde aandeel van bijna 10% in Nederland binnen bereik ligt is echter de vraag, vooral omdat de financiële ondersteuning voor zon en wind in Duitsland tot voor kort ruimer was dan in Nederland. Wel is duidelijk dat substantiële aandelen alleen verwezenlijkt kunnen worden als coöperaties bereid zijn om hetzij uit te groeien tot professionele organisaties met betaalde krachten, hetzij samen te werken met professionele c.q. commerciële partijen. Alleen dan zullen ze in staat zijn kostbare productie-installaties te realiseren en te beheren. Energiecoöperaties die puur met vrijwilligers en onafhankelijk van andere partijen willen blijven werken kunnen zich beter blijven richten op de in de inleiding genoemde dienstverlenende activiteiten, zoals het organiseren van collectieve inkoopacties van zonnepanelen en van wijkacties rond energiebesparing en/of het doorleveren van energie.

Auteurs

Hans Elzenga (hans.elzenga@pbl.nl) is als wetenschappelijk onderzoeker werkzaam bij de sector Klimaat, Lucht en Energie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).

Anne Marieke Schwencke (annemschwencke@asisearch.nl) is zelfstandig energieonderzoeker en eigenaar van As I-search.\

Literatuur

- Boontje, Ph., 2014, Leren van Duitse energiecoöperaties, *Energie+*, maart 2014.
- ECN, 2014, Eindadvies basisbedragen SDE+ 2015, S.M. Lensink (ed.) en C.L. van Zuijlen (ed.).
- Elzenga, H.E. en A.M. Schwencke, 2014, Energiecoöperaties: ambities, handelingsperspectief en interactie met gemeenten; de energieke samenleving in praktijk, PBL en Asi-Search.
- NOS, 2015, <http://nos.nl/artikel/2028486-steeds-meer-grote-zonneparken-op-de-grond.html>, d.d. 4 april 2015.
- TrendResearch, 2013, Definition und Marktanalyse von Bürgerenergie in Deutschland, Trendresearch in samenwerking met Leuphana Universität Lüneburg.
- Zwang, J.W., 2015, Energieproductie is geen hobby, *Energie+*, maart 2015.